

Г. ГАРДНЕРДІҢ ЖЕТЕКШІ ИНТЕЛЛЕКТТЕРГЕ АРНАЛҒАН ТЕСТІ

- Әдістеменің негізгі қағидаттары
- Интеллект түрлерінің сипаттамасы
- Интерпретация кезеңдері
- Тест кілті

1. Әдістеменің негізгі қағидаттары

Говард Гарднер - америкалық психолог және Гарвард университетінің профессоры, «көптік интеллект теориясының» авторы ретінде танымал. Ол әр адамның түрлі интеллект түрлеріне ие екенін және бұл жіктеме тек интеллектуалдық потенциалды ғана сипаттайтын әдеттегі IQ тестінен дәлірек екенін алға тартты. Бұл тәсіл толығырақ оның «Ақыл құрылымы. Көптік интеллект теориясы» (немесе «Ақыл шектері. Көптік интеллект теориясы») кітабында баяндалған.

Гарднердің пікірінше, интеллект - бұл мәдениетке тәуелді икемді құрылым, адамның мәселелерді шеше алу қабілеті, құнды өнімдер жасау және жаңа білімдерге негіз болатын жаңа мәселелерді қоя білуі.

Ол инсульттан немесе жазатайым оқиғадан зардап шеккен, дарынды адамдардың, ақыл-ой кемістігі бар тұлғалардың және әртүрлі этникалық мәдениеттер өкілдерінің танымдық ерекшеліктерін ұзақ уақыт зерттеді. Соның нәтижесінде ол интеллект біртұтас, өзгермейтін және тек туа біткен қабілетке байланысты деген түсінікті өзгертті.

Г. Гарднер теориясы екі негізгі тұжырымға сүйенеді:

- Әр адамда барлық интеллект түрлері бар.
- Әр адамның интеллектуалдық профилі әртүрлі.

Теорияның принциптері:

- Теория ақылдың жұмыс істеу механизмдерін және мидың жаңа нәрсені үйренудегі тәсілдерін сипаттайды.
- Интеллект - бірнеше қабілет пен дағдының үйлесімі, бірдей жиынтыққа ие екі адам болмайды. Әр адам - бірегей.
- Адамда барлық интеллект түрлері болады, бірақ олардың бірнешеуі ғана жетекші болуы мүмкін. Кез келген интеллект түрін дамытуға болады, ол үшін тиісті жағдай жасау керек.
- Нашар бағалар көбіне оқушы қабілетінің төмендігінен емес, білім беру жүйесінің кемшілігінен болады. Оқушының күшті жақтары мен ақпаратты қабылдау арналары белгілі болса, оған жеке тәсіл табуға болады.
- Түрлі интеллект түрлері бір-біріне әсер ете алады. Мысалы, музыкамен айналысу математикалық жетістіктерге алып келуі мүмкін.
- Әр интеллект түрін дамытудың көптеген жолдары бар.

Гарднер бойынша интеллекттің 8 түрі:

1. Лингвистикалық интеллект
2. Логика-математикалық интеллект
3. Визуалды-кеңістіктік интеллект

4. Дене-кинестетикалық интеллект
5. Музыкалық интеллект
6. Натуралистік интеллект
7. Ішкі тұлғалық / экзистенциалды интеллект
8. Аралық (әлеуметтік) интеллект

2. Интеллект түрлерінің сипаттамасы

1-тип - Лингвистикалық интеллект

Лингвистикалық интеллект - басқаларды түсіну және ойымызды жеткізу үшін тілді қолдану қабілеті.

Гарднер бұл түрді «сөздер мен олардың мағыналық реңктерін қолдана және түсіне білу қабілеті» деп сипаттайды. Ол жазба жұмыстарында, әсіресе редакциялау және аудармада қолданылады. Лингвистикалық интеллект - бұл тілдік стимулдарды қабылдау (тыңдау немесе оқу) және тілдік өнім шығару (сөйлеу, жазу) қабілеті. Ол риториктер, ақындар және жазушылар мысалында тілдің эмоцияларға әсерін көруге мүмкіндік береді.

Бұл интеллектке ие адамдар журналистер, жазушылар, копирайтерлер, аудармашылар, ақындар сияқты сөзбен немесе жазба мәтінмен жұмыс істейтін мамандар болып келеді.

Мұндай адамдар жазуды және сөзді жақсы көреді. Олар басқаларға қарағанда ерте жаза және оқи бастайды, кішкентайынан ертегілерді ұнатады, өлеңдерді оңай жаттап алады. Шамамен 2–3 жасында өздігінен кітап оқуға ерекше қызығушылық танытады.

Шетел тілдерін оңай меңгереді, ақпаратты жақсы есте сақтап, қайта жаңғыртады. Кейін мектеп газеті үшін жаңалықтар, очерктер жазуға, сұхбат алуға қызығады.

Оқыту процесінде мұғалімдер оқу, жазу дағдыларын жетілдіру, есте сақтау қабілетін дамыту арқылы бұл интеллект түрін қалыптастырады және жетілдіреді. Одан әрі дамыту үшін ақпаратты топтастыруға, дұрыс жіктеуге, жүйелеуге, ойды дамытуға және тиісті қорытындыға келуге үйрену маңызды.

Қалай жақсы оқиды?

Бұл адамдар ең жақсысын кітап оқып, жазып немесе жақсы шешендерді тыңдап үйренеді. Олар сөз ойындарын (каламбурларды) жақсы есте сақтайды, сондықтан батыс мектептерінде жиі үздіктер қатарында болады.

Қалай дамытуға болады?

Роман оқу, әңгіме жазу, блог жүргізу және т.б. Әр бейтаныс сөздің сөздік анықтамасын қарап шығуды әдетке айналдыру.

Болашақта қандай салада табысты болуы мүмкін:

Драматург, журналист, филолог, саясаткер, редактор немесе корректор, сценарист, жазушы, әдебиетші, аудармашы, копирайтер.

2-тип – Логика-математикалық интеллект

Логика-математикалық интеллект - логикалық есептерді шеше білу және сандармен оңай жұмыс істеу қабілеті. Оның көмегімен түрлі математикалық

және ғылыми міндеттер шешіледі. Логика-математикалық интеллекті бар жасөспірім үшін сандар ерекше қызығушылық тудырады.

Гарднер атап көрсетеді: «*Mathematics involves more than logic, such as the capacity to entertain long chains of logical relations expressed in symbolic form*» - математика тек логиканы ғана емес, символдық түрде берілген ұзын логикалық байланыстар тізбегін өңдеу қабілетін де қамтиды.

Бұл интеллект түріне ие адамда санау, талдау және статистика бойынша тамаша дағдылар бар, ол математикалық есептермен оңай жұмыс істейді. Нысандарды жүйелеу мен жіктеуде шебер, белгілі бір оқиғалардың себептері мен нәтижелерін талдап, тез қорытынды шығарады.

Гарднер мұндай интеллекттің дәл ғылымдарда, медицинада, бизнесте және осы салаларда үлкен пайда әкелетінін айтады. Дегенмен, кейбір білім беру саласындағы мамандар Батыс әлеміндегі күрделіліктің бір бөлігі логика-математикалық интеллектке тым көп мән беріліп, басқа түрлердің еленбеуінен, әсіресе IQ тесттерінің енгізілуінен туындайды деп санайды.

Мұндай интеллектке ие балалар сандарды, өрнектерді және цифрларды оңай түсінеді, арифметикалық амалдарды сенімді меңгереді. Оқу барысында математикалық есептерді жақсы орындайды, айналасын нөмірлеп, есептеп шығады - ол баспалдақтағы қадамдар саны болсын немесе күрделі алгоритмдер мен тізбектер болсын (жоғары сыныптарда). Өздігінен аналитикалық дағдыларды дамытады. Логика-математикалық ойлау иелері абстракцияларды оңай пайдаланады және себеп-салдар байланыстарын таба біледі.

Қалай жақсы оқиды?

Мұндай адамдар ақпарат жүйелі және логикалық түрде ұсынылғанда ең тиімді оқиды. Басқатырғыштар мен деректерді жақсы көреді, графиктерді, кестелерді немесе тізімдерді оңай түсініп, есте сақтайды. Әсіресе ғылыми пәндерде Батыс білім жүйесінде үздіктер қатарында болады.

Қалай дамытуға болады?

Арифметика, логика немесе стратегия ойындарын ойнау: судоку, шахмат, шарада және т.б. Есептерді ойша шығарып, біртіндеп күрделендіру.

Болашақта табысты бола алатын салалар:

Бухгалтер, математик, аналитик, детектив, логист, ғылыми қызметкер, дәрігер, ғалым, қаржыгер, экономист, салық инспекторы, бағдарламашы.

3-тип – Визуалды-кеңістіктік интеллект

Визуалды-кеңістіктік интеллект - А нүктесінен В нүктесіне жол таба білу және кеңістіктегі нысандар арасындағы байланысты орната алу қабілеті.

Бұл қабілет заттарды ойша елестетіп, олардың бейнесін санада құруға мүмкіндік береді. Ол ең қысқа жолды таңдауға, жиһазды үйлесімді орналастыруға, интерьер дизайнын жоспарлауға көмектеседі. Дизайнерлер, мүсіншілер, шахматшылар, сондай-ақ нақты ғылым өкілдері қолданады.

Бұл интеллект түрі бар балалар пазлдарды жақсы көреді және ойыншық ретінде көбінесе текше, қорап сияқты қарапайым заттарды таңдайды. Бұл олардың қанық әрі түрлі-түсті қиялымен байланысты, ол айналасын

түрлендіріп, байытады. Олардың ішкі әлемі көбіне шынайы өмірден әлдеқайда алуан түрлі. Кейде ойдан шығарылған достар да ойлап табады. Мүсіндеуді, сурет салуды ұнатады, осылайша қиялындағы картиналарды шындыққа айналдырады.

Оқу барысында геометрия, сызу, химия және физика пәндерінде жақсы нәтиже көрсетеді, диаграмма, график сызуда және оларды түсінуде шебер. Кеңістікте тамаша бағдар табады.

Қалай жақсы оқиды?

Мұндай адамдар сурет салу арқылы немесе ойша елестету арқылы ең тиімді оқиды. Құрылыс ойындарына бейім, көлемге қатысты ұғымдарды жақсы түсінеді (мысалы, шексіз үлкен немесе шексіз кіші).

Қалай дамытуға болады?

Құрылыс ойындарын ойнау, сурет салуды немесе мүсіндеуді үйрену. Үйден ең жақын танысының үйіне дейінгі жолды ойша елестетуге дағдылану.

Болашақта табысты бола алатын салалар:

Архитектор, инженер, мүсінші, стилист, мультипликатор, өнертапқыш, костюмер, дизайнер, фотограф, кинооператор, визажист, суретші.

4-тип – Дене-кинестетикалық интеллект

Дене-кинестетикалық интеллект - спорт және би сияқты әрекеттерде дене қозғалыстарын дәл және үйлесімді басқару қабілеті.

Бұл қабілет ойды және эмоцияны жеткізу үшін денені құрал ретінде қолдануға мүмкіндік береді. Гарднер өз кітабының кейінгі басылымдарында бұл интеллект түрі тұрақты тәжірибе мен жинақталған тәжірибе арқылы үздіксіз дамитынын атап өтті. Ол қолөнершілерге, хирургтарға, спортшыларға, бишілерге тән.

Дене-кинестетикалық интеллекті бар адам өзін денесі арқылы білдіреді. Мұндай адамдар билегенді ұнатады, ұсақ моторикасы жақсы дамыған, спортта жиі жоғары нәтижелерге жетеді, қимыл-қозғалыста белсенді және физикалық тұрғыдан мықты. Қолөнерге бейім, қолымен бұйымдар жасауды жақсы көреді. Жақсы аспаз бола алады. Сахнада өзін еркін сезінеді, назар аударта біледі және оны шебер пайдаланады.

Қалай жақсы оқиды?

Бұл адамдар ең жақсысы, бір нәрсені өздерінде сынап көргенде және алған білімдерін физикалық қимылдармен немесе сезімдермен байланыстыра алғанда үйренеді. Ашық ауадағы тәжірибелер, ойындар мен іс-шаралар - бәрі де жақсы оқу жағдайларын жасауға мүмкіндік береді.

Олардың орындықта отырып, біреудің сөзін тыңдап үйренуге қиналуы, егер оларда телесно-кинестетикалық интеллектті өтейтін логика-математикалық немесе лингвистикалық интеллект болмаса, мектепте оқу қиынға соғатынын түсіндіреді.

Бұл интеллектті қалай дамытуға болады?

Денеңізді созып, бұлшықеттер мен сіңірлердің керілгенін сезінуге көңіл бөлу. Спортпен айналысу, би билеу немесе спорттық ойындар ойнау.

Мұндай адам болашақта табысты бола алатын салалар: Цирк әртісі, биші, фотомодель, әртіс, актер, механик, қолөнерші, аспаз, ағаш шебері, ұста, кәсіби спортшы, құрылысшы, хирург, жаттықтырушы.

5-тип – Музыкалық интеллект

Музыкалық интеллект - ырғақтар мен әуендерді қабылдау, музыкалық үлгілерді тану, оларды түсіндіру және жасау қабілеті. Музыкалық интеллекті бар адамдар белсенді (музыкалық аспапта ойнау, ән немесе әуен жазу, орындау) және пассивті (тыңдаған әуеннен ләззат алу) процестерді пайдаланады. Бұл интеллект түрі музыка орындаушылар мен туынды авторлары үшін маңызды.

Музыкалық интеллекті бар жасөспірімнің өмірі ырғақ пен музыкамен қатар жүреді. Мұндай адамдар кішкентайынан айналасындағы дыбыстарды таниды, түсінеді және жасай алады. Музыкалық аспаптарды ұнатады, олардан жеке дыбыстар шығаруға тырысады, нотаны оңай меңгереді. Көбінесе музыка мектебінде оқиды, ырғақты жақсы сезеді және оны әртүрлі тәсілдермен қайталауға тырысады – басын шайқау, дауыс, қол қимылы арқылы.

Қалай жақсы оқиды?

Музыка пәні арқылы немесе сабақтарын музыкалық сүйемелдеумен оқығанда жақсы меңгереді.

Бұл интеллектті қалай дамытуға болады?

Музыканы шығаратын аспаптарды тануға тырысу, ойнап тұрған музыка түріне байланысты пайда болатын сезімдерге мән беру. Классикалық музыкаға қызығушылық танытып, ұлы композиторлардың негізгі туындыларымен танысу.

Мұндай адам болашақта табысты бола алатын салалар: Композитор, дирижер, музыкант-орындаушы, музыкалық редактор, диджей, музыкалық сыншы, музыка пәнінің мұғалімі, пианист, барабаншы, әнші, дыбыс режиссері, аранжировщик, әртіс.

6-тип – Натуралистік интеллект

Говард Гарднер көптік интеллект жөніндегі алғашқы еңбегінен он жыл өткен соң интеллект түрлерінің қатарына натуралистік интеллектті қосты. Натуралистік интеллект - фаунаны, флораны және минералды әлемді бағалау, тану және жіктеу қабілеті.

Бұл қабілет әртүрлі нысандарды жүйелеп, оларды категорияларға бөлуге көмектеседі. Экологтар, археологтар, табиғат зерттеушілері үшін маңызды. Натуралистік интеллект иелерін қоршаған ортаны, өсімдік пен жануарлар дүниесін зерттеу қызықтырады және оларды бағалай біледі.

Бұл интеллектке ие адам қала сыртында, табиғат аясында өзін тамаша сезінеді. Табиғатты бақылауды және зерттеуді ұнатады. Мұндай адамдар бала кезінен өсімдіктер өсіруге, жәндіктерді қарауға, зерттеуге қызығады. Ата-анасы үй жануарын ұстауға рұқсат берсе, оны нағыз

мереке деп қабылдайды. Бұл олардың дамуына және өмірді танып білуіне ықпал етеді.

Қалай жақсы оқиды?

Білімдерін табиғатпен байланыстыра алғанда жақсы меңгереді. Көптеген пәндерде табиғатпен ұқсастық жасауға болады.

Бұл интеллектті қалай дамытуға болады?

Табиғат аясында серуендеп, айналадағы тіршілікті бақылау. Ағаштар мен құстарды тануды үйрену. Экожүйе немесе экология ұғымына қызығушылық таныту.

Мұндай адам болашақта табысты бола алатын салалар:

Ветеринар, табиғат зерттеушісі (теңіз, құс, құрлық жануарлары), генетик, фермер, сейсмолог, эколог, зоолог, егерь, биоинженер, орманшы, геолог, археолог.

7-тип – Ішкі (интрапсихикалық) / Экзистенциалдық интеллект

Ішкі интеллект - өзін жақсырақ түсініп, осы білімді тиімді қолдана білу қабілеті. Ол өзін-өзі бақылау, өзін және эмоцияларын тану ұғымымен байланысты.

Бұл интеллект түрі адамның ішкі әлеміне, идеялар мен ойларға бағытталған. Өз эмоцияларын, қызығушылықтары мен тілектерін түсінуге көмектеседі. Мұндай адамдар өз-өзін талдауға, аналитикалық психологияға бейім. Ішкі интеллект дұрыс өзін-өзі талдау негізінде іс-әрекетін болжауға мүмкіндік береді.

Кей жағдайларда экзистенциалдық интеллекті жоғары адамдар эгоцентрлік деп аталады. Бұл интеллект түрі психологиялық медицинада және кеңес беруде сұранысқа ие.

Мұндай интеллекті бар балалар практикадан гөрі теорияға жақын. Үнемі жаңа гипотезалар мен теориялар ойлап табады. Өз сезімдерін сезінеді және дұрыс түсінеді, эмоцияларын жақсы басқарады. Сабырлылық пен ұстамдылық — олардың күшті жақтары. Көбіне тыныш, рационалды, кейде ұялшақ болады. Сирек жағдайда эмоцияға беріліп, айқайға барады.

Қалай жақсы оқиды?

Оқшауланғанда және сыртқы тітіркендіргіштерден алшақтап, өзімен бірге ойланғанда ең тиімді оқиды. Көбіне өзіне арнайы оқу әдісін жасап алуы қажет. Сонымен қатар, үнемі даму үшін өз ілгерілеуін өлшеп отыру керек. Егер олардың алға жылжып жатқаны туралы түсінігі болмаса, қызығушылығын тез жоғалтады.

Бұл интеллектті қалай дамытуға болады?

Өзінің қызығушылық салаларындағы прогресті белгілеп отыру. Жалғыз қалып ойлануды немесе жұмыс істеуді үйрену. Өзіне сұрақ қоя білу және өзін жүйелі түрде бағалау. Жаңа істі меңгеру үшін қажетті дағдыларды бөліп алып, оларды қалай дамытуға болатынын ойлау.

Мұндай адам болашақта табысты бола алатын салалар:

Философ, дін қызметкері, профессор, үгітші, саясаткер, ағартушы, психолог немесе психиатр, этнолог.

8-тип - Аралық (межличностный) интеллект

Аралық интеллект – бұл басқа адамдармен тез байланыс орнату, олардың эмоциясын сезіну, мінез-құлық ерекшелігін, темпераментін түсіну және оны қарым-қатынаста пайдалану қабілеті.

Бұл типтегі адамдар жиі жанашырлық танытады, төзімді, өзгелермен оңай ынтымақтасады, оларды пайдаланып қалғысы келгенін аңғара алады, қарым-қатынастағы қақтығыстарды шешеді. Көбінесе харизма параметрлері осы интеллект түрімен тығыз байланысты.

Адамда жанашырлық қаншалықты жоғары болса, оның аралық интеллекті де соншалықты дамыған болады. Бұл – мұғалімдер, дәрігерлер, саясаткерлер, көшбасшылар, рухани тәлімгерлер үшін маңызды сипат. Мұндай адамдар **т**шыл, әңгімелесушінің қасиеттерін жақсы тани алады, тамаша шешен болады. Көбіне өз артынан ерте алады және сендіру дағдыларын пайдаланып, басқаларға әсер етеді. Кішкентайынан ойларын дұрыс және анық жеткізе біледі, айналасына достар жинайды. Харизмалы, әзіл-оспақ сезімі жоғары, интеллектуалды және **т**шыл.

Қалай жақсы оқиды?

Бұл адамдар ең жақсысы, өзгелермен сөйлесу кезінде үйренеді. Олар шағын топта немесе командада жұмыс істеуді қалайды.

Бұл интеллектті қалай дамытуға болады?

Келесі жолы бір нәрсе дұрыс болмай қалса, бұл туралы досымен сөйлесу. Басқа біреумен әңгімелескенде, оны бүкіл болмысыңмен тыңдап, өзінді оның орнына қойып, оның эмоциясын сезінуге тырысу.

Мұндай адам болашақта табысты бола алатын салалар: Келіссөз жүргізуші, жаттықтырушы, педагог, шешен, менеджер, дипломат, саясаткер, әкімші, басшы, кеңесші.

3. Нәтижелерді интерпретациялау кезеңдері

1-кезең

Сауалнаманы толтыру.

2-кезең

Мақсат – мәні бойынша ең жоғары көрсеткіш алған 4 интеллект түрін таңдау (жұмысқа алу).

Маман жасөспіріммен бірге тест нәтижесінде ең көп ұпай жинаған 4 интеллектті анықтайды.

Кейде жасөспірімнің музыкалық және аралық интеллекті бірдей деңгейде болуы мүмкін, бірақ ол болашақта музыка саласында мансап бастауды жоспарламайтынын нақты біледі. Мұндай жағдайда музыка интеллектін хобби ретінде қалдырып, аралық интеллектті болашақ мамандық тұрғысынан неғұрлым тиімді бағыт ретінде жұмысқа алу дұрыс болады.

Жасөспірімге таңдау жасауға көмектесу үшін сіз оған интеллект түрлерінің айырмашылықтарын айтып, олардың ерекшеліктерін және қолайлы

мамандық таңдауға әсерін түсіндіре аласыз. Дәріс материалында көрсетілген мінез-құлық ерекшеліктерін келтіріңіз немесе өз тәжірибеңізден жасөспірімде осы немесе басқа интеллекттің айқын көрінісін сипаттайтын мысалдарды еске түсіріңіз. Бірақ шешімді жасөспірімнің өзі қабылдауы өте маңызды екенін еске саламын.

Оған қазір не маңызды екенін анықтауға көмектесетін нақтылаушы сұрақтар қоямыз.

Осы кезеңнің соңында сізде 4 жетекші интеллекттің тізімі болуы керек. Егер тест бойынша төртінші интеллекттің көрсеткіші өзгелерден әлдеқайда төмен болса, оны жұмысқа алмаймыз, өйткені оның көрініс деңгейі тым төмен. Мұндай жағдайда жасөспіріммен тек 3 интеллект бойынша жұмыс жүргізіледі.

3-кезең

Алынған нәтижелерді талқылау.

Талқылаудың мақсаты – анықталған интеллект түрлерінің оқу іс-әрекетіне және жеке өмірдегі қызығушылық пен қабілеттеріне қандай әсер еткенін анықтау.

Тесттің кілті

Сұрақтар бойынша ұпайларды қосу:

1. Лингвистикалық – 1, 9, 25, 33, 41, 48, 49, 57, 65, 73
2. Логика-математикалық – 2, 10, 17, 18, 26, 34, 50, 58, 66, 74
3. Көрнекі-кеңістіктік – 3, 11, 19, 27, 35, 43, 51, 59, 67, 75
4. Дене-кинестетикалық – 6, 14, 22, 30, 38, 46, 54, 62, 70, 78
5. Музыкалық – 4, 12, 20, 28, 36, 44, 52, 60, 68, 76
6. Натуралистік – 7, 15, 23, 31, 39, 47, 55, 63, 71, 79
7. Ішкі (экзистенциалдық) – 5, 13, 21, 24, 29, 37, 45, 53, 69, 77
8. Аралық (межличностный) – 8, 16, 32, 40, 42, 56, 61, 64, 72, 80

Ең көп ұпай жинаған интеллект түрлері жетекші болып саналады.